

Ο Συντηρητής – Ορισμός του επαγγέλματος¹

Ο «Ορισμός του Επαγγέλματος του Συντηρητή» βασίστηκε σε σχέδιο της Agnes Ballestrem που υποβλήθηκε στο ICCROM το 1978. Το θέμα συζητήθηκε στη συνέλευση του ICOM-Committee for Conservation στο Ζάγκρεμπ το 1978 και η αναθεωρημένη έκδοση του κειμένου δημοσιεύτηκε στα πρακτικά του Συνεδρίου του ICOM-Committee for Conservation στην Οτάβα του 1981, με εισαγωγή από τον H.C. von Imhoff. Γράφτηκε ένα νέο κείμενο από την Elenor Mc Millan και τον Paul N. Perrot και υποβλήθηκε στη συνέλευση της Βαρκελώνης το 1983. Το τελικό αυτό κείμενο με κάποιες αναθεωρήσεις από τους Raj Isar, Janet Brdglund και Christoph von Imhoff παρουσιάστηκε στη Συνάντηση της Κοπεγχάγης το 1984

1. Εισαγωγή

- 1.1 Σκοπός του κειμένου αυτού είναι να ορίσει τους βασικούς σκοπούς, τις αρχές και τα απαιτούμενα προσόντα για το επάγγελμα του συντηρητή.
- 1.2 Στις περισσότερες χώρες το επάγγελμα του συντηρητή² δεν έχει ακόμη ακριβώς προσδιοριστεί - οποιοσδήποτε συντηρεί λέγεται συντηρητής, άσχετα από την έκταση ή το βάθος της εκπαίδευσής του.
- 1.3 Το ενδιαφέρον για τις επαγγελματικές αρχές και τους - κανόνες (standards) της Συντήρησης, καθώς και για τους κατόχους των συντηρουμένων αντικειμένων, έχει οδηγήσει κατά καιρούς σε διάφορες απόπειρες να δοθεί ορισμός στο επάγγελμα, να μπορεί να διακρίνεται από συναφή επαγγέλματα³ και να προσδιοριστεί η απαιτούμενη ειδική εκπαίδευση. Άλλα επαγγέλματα, όπως του γιατρού, του δικηγόρου και του αρχιτέκτονα, αφού πέρασαν μια φάση αυτοεξέτασης και προσδιορισμού, έχουν καθιερώσει ευρέως παραδεκτούς κανόνες. Τέτοιος ορισμός του επαγγέλματος του συντηρητή έπρεπε ήδη να έχει πραγματοποιηθεί. Αυτός ο ορισμός θα βοηθούσε το επάγγελμα να πετύχει σε επαγγελματικό επίπεδο την ισοδυναμία με άλλες επιστήμες, όπως η αρχαιολογία κλπ.

2. Οι Δραστηριότητες του Συντηρητή

- 2.1 Οι δραστηριότητες του συντηρητή (δηλ. η συντήρηση) συνίστανται στην τεχνική εξέταση, διατήρηση και συντήρηση (αποκατάσταση) της πολιτιστικής κληρονομιάς. Εξέταση είναι η προκαταρκτική διαδικασία που απαιτείται για να προσδιοριστούν και να αποδειχθούν η σπουδαιότητα ενός αντικειμένου, η πρωταρχική δομή του και τα υλικά του, η έκταση της φθοράς του, η αλλοίωση του και οι απώλειες του, καθώς και η τεκμηρίωση αυτών των διαπιστώσεων.

Διατήρηση είναι τα μέτρα που λαμβάνονται για την επιβράδυνση ή πρόληψη της φθοράς.ή της καταστροφής των πολιτιστικών αγαθών με τον έλεγχο του

¹ Η ελληνική μετάφραση του τελικού κειμένου εκδόθηκε από το Ελληνικό Τμήμα του ICOM το 1985 σε μετάφραση του Ν. Μίνου.

² Στο αγγλικό κείμενο αναφέρεται παράλληλα ο όρος “conservator-restorer” με την επεξήγηση ότι χρησιμοποιήθηκε συμβατικά μια και ο ίδιος επαγγελματίας καλείται “conservator” στις αγγλόφωνες χώρες και “restorer” σ’ αυτές που ομιλούν λατινογενείς και γερμανικές γλώσσες.

³ Τα διάφορα επαγγέλματα που έχουν σχέση με τη συντήρηση, Αρχιτέκτονες, Αναστηλωτές, Θετικοί Επιστήμονες (Φυσικοί, Χημικοί) και Μηχανικοί καθώς και όλα τα άλλα που συνεισφέρουν στη συντήρηση, δεν αναφέρονται σ’ αυτό το κείμενο, μια και ήδη διέπονται από κοινώς παραδεκτούς επαγγελματικούς κανόνες.

περιβάλλοντος και την επέμβαση (θεραπεία) στη δομή τους, έχοντας ως σκοπό να διατηρηθούν, όσο είναι δυνατό, σε μια αμετάβλητη κατάσταση. Αποκατάσταση είναι τα μέτρα που χρειάζεται να ληφθούν, ώστε να γίνει ένα αντικείμενο που έχει υποστεί φθορά ή βλάβη αντηληπτό με την ελάχιστη δυνατή θυσία της αισθητικής και της ιστορικής ακεραιότητας του.

- 2.2 Οι συντηρητές εργάζονται σε μουσεία, σε δημόσιες υπηρεσίες προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς, σε ιδιωτικές επιχειρήσεις συντήρησης ή ανεξάρτητα. Έργο τους είναι να κατανοήσουν τις υλικές ιδιότητες των αντικειμένων ιστορικής και καλλιτεχνικής σπουδαιότητας με σκοπό αφενός μεν να παρεμποδίσουν τη φθορά τους, αφετέρου δε να ενισχύσουν την ικανότητα μας να διακρίνουμε τι είναι γνήσιο και τι είναι πλαστό.

3. Σπουδαιότητα και διαβάθμιση των δραστηριοτήτων του Συντηρητή

- 3.1 Ο Συντηρητής έχει ιδιαίτερη ευθύνη λόγω του ότι η επέμβαση (θεραπεία) γίνεται σε αναντικατάστατα γνήσια αντικείμενα που είναι συχνά μοναδικά και μεγάλης καλλιτεχνικής, θρησκευτικής, ιστορικής, επιστημονικής, πολιτιστικής κοινωνικής ή οικονομικής αξίας. Η αξία τέτοιων αντικειμένων βρίσκεται στον τρόπο της κατασκευής τους στις μαρτυρίες τους ως ιστορικά τεκμήρια, και συνεπώς στην αυθεντικότητά τους. Τα αρχαιολογικά ευρήματα είναι «σημαντική έκφραση της πνευματικής, θρησκευτικής και καλλιτεχνικής ζωής του παρελθόντος, πολλές φορές τεκμήρια μιας ιστορικής κατάστασης, είτε αυτά είναι έργα πρώτης κατηγορίας είτε απλά αντικείμενα της καθημερινής ζωής»⁴
- 3.2 Η τεκμηριωμένη ιδιότητα ενός ιστορικού αντικείμενου είναι η βάση για την έρευνα στην ιστορία της τέχνης την εθνογραφία, την αρχαιολογία και άλλες επιστήμες· από το γεγονός αυτό προκύπτει και η σπουδαιότητα της διατήρησης της φυσικής ακεραιότητας του συγκεκριμένου αντικείμενου.
- 3.3 Επειδή ο κίνδυνος του επιβλαβούς χειρισμού ή μεταβολής της κατάστασης του αντικείμενου ενυπάρχει κατά τη διάρκεια της εφαρμογής οποιουδήποτε βαθμού συντήρησης ο συντηρητής πρέπει να εργάζεται σε στενή συνεργασία με τον αρχαιολόγο ή άλλους μελετητές. Μαζί πρέπει να κάνουν τη διάκριση ανάμεσα στο αναγκαίο και το περιττό, στο εφικτό και το ανέφικτο, την επέμβαση που ενίσχυει τις ιδιότητες του αντικείμενου και εκείνη που είναι επιβλαβής για την ακεραιότητα τους.
- 3.4 Ο συντηρητής πρέπει να έχει τεκμηριωμένη γνώση της φύσης ενός αντικείμενου. Κάθε αντικείμενο περιέχει μεμονωμένα ή συνδυασμένα, ιστορικά, τεχνοτροπικά, εικονογραφικά, τεχνολογικά, νοητικά, αισθητικά ή και πνευματικά μηνύματα και δεδομένα. Συνοψολογίζοντας όλες τις παραπάνω αξίες κατά τη διάρκεια της έρευνας και της εργασίας του πάνω στο αντικείμενο, ο συντηρητής πρέπει να είναι ευαίσθητος σ' αυτές να μπορεί να αναγνωρίζει τη φύση τους και να καθοδηγείται από αυτές στην εκτέλεση του έργου του.
- 3.5 Κατά συνέπεια, όλων των επεμβάσεων πρέπει να προηγείται η μεθοδική και

⁴ G.S. GRAF ADELMANN, «Restaurator und Denkmalpflege», Nachrichtenblatt der Denkmalpflege in Baden – Württemberg 8/3 (1965), 61 κ.ε.

επιστημονική εξέταση του αντικειμένου, που αποσκοπεί στην κατανόηση του από όλες τις απόψεις. Επίσης οι συνέπειες κάθε χειρισμού πρέπει να μελετηθούν με πληρότητα. Οποιοσδήποτε από έλλειψη εκπαίδευσης δεν είναι σε θέση να πραγματοποιήσει την προεργασία αυτή, ή οποιοσδήποτε από έλλειψη ενδιαφέροντος ή για άλλους λόγους αμελεί να δουλέψει κατ' αυτόν τον τρόπο, δεν πρέπει να αναλαμβάνει την ευθύνη της θεραπείας.

Μόνο ένας καλά εκπαιδευμένος και έμπειρος συντηρητής είναι σε θέση να ερμηνεύσει ορθά τα αποτελέσματα της προκαταρκτικής εξέτασης και να πρόβλεψει τις συνέπειες των αποφάσεων που έχουν προηγηθεί.

- 3.6 Η επέμβαση σε ένα ιστορικό ή καλλιτεχνικό αντικείμενο πρέπει να ακολουθεί μια σάρα κοινή σε κάθε επιστημονική μεθοδολογία, δηλ. έρευνα των πηγών, ανάλυση, ερμηνεία, σύνθεση. Μόνο τότε μπορεί η αποπερατωμένη θεραπεία να διατηρήσει τη φυσική ακεραιότητα του αντικειμένου και να κάνει τη σπουδαιότητα του προσιτή. Το πιο σπουδαίο είναι ότι αυτή η προσέγγιση ενισχύει την ικανότητα μας να αποκρυπτογραφήσουμε το επιστημονικό μήνυμα του αντικειμένου και έτσι να συνεισφέρουμε με νέες γνώσεις.
- 3.7 Ο συντηρητής εργάζεται στο ίδιο το αντικείμενο. Η εργασία του, όπως αυτή του χειρουργού, είναι πάνω απ' όλα μια χειρωνακτική, καλλιτεχνική, επιδέξια εργασία. Παρ' όλα αυτά και εδώ, όπως και στην περίπτωση του χειρουργού, η χειρωνακτική επιδεξιότητα πρέπει να συνδυάζεται με θεωρητικές γνώσεις και με την ικανότητα να μπορεί να αξιολογεί μια κατάσταση, να ενεργεί αμέσως στο αντικείμενο και να εκτιμά τη σπουδαιότητά του.
- 3.8 Η διεπιστημονική συνεργασία έχει μεγάλη σπουδαιότητα, γιατί σήμερα ο συντηρητής πρέπει να εργάζεται ως μέρος μιας ομάδας. Όπως ο χειρουργός δεν μπορεί ταυτόχρονα να είναι ακτινολόγος, παθολόγος ή ψυχολόγος, ο συντηρητής δεν μπορεί να είναι εμπειρογνώμων στην τέχνη, στην ιστορία των πολιτισμών, τη χημεία ή και άλλες φυσικές ή ανθρωπιστικές επιστήμες. Όπως και το επάγγελμα του χειρουργού έτσι και η εργασία του συντηρητή μπορεί και πρέπει να συμπληρώνεται από τα αναλυτικά και ερευνητικά συμπεράσματα των άλλων μελετητών. Αυτή η συνεργασία θα λειτουργήσει καλά αν ο συντηρητής είναι σε θέση να θέσει τα ερωτήματα του με επιστημονικό τρόπο και με ακρίβεια και να ερμηνεύσει ορθά τις απαντήσεις,

4. Διάκριση από Συναφή Επαγγέλματα

- 4.1 Οι επαγγελματικές δραστηριότητες του συντηρητή διακρίνονται από αυτές των καλλιτεχνικών ή τεχνικών επαγγελμάτων.
Ένα βασικό κριτήριο αυτής της διάκρισης είναι ότι οι συντηρητές με τις δραστηριότητες τους δεν δημιουργούν νέα πολιτιστικά αντικείμενα. Αυτή την ευθύνη την έχει ο τομέας των καλλιτεχνικών και τεχνικών επαγγελμάτων, όπως του μεταλλοτεχνίτη, του χρυσοπλάστη, επιπλαστοποιού, διακοσμητή κ.λπ., που μπορούν να κατασκευάσουν ό,τι πια δεν υπάρχει ή δεν μπορεί να διατηρηθεί. Πάντως αυτοί μπορούν να ωφεληθούν σε μεγάλο βαθμό από τα πορίσματα των συντηρητών και από την καθοδήγησή τους.
- 4.2 Εισήγηση για την αναγκαιότητα ή όχι επέμβασης σε ένα αντικείμενο ιστορικής ή και καλλιτεχνικής σπουδαιότητας από ένα καλλιτέχνη, τεχνίτη, συντηρητή μπορεί να γίνει μόνο από ένα άρτια εκπαιδευμένο, άριστα καταρτισμένο, έμπειρο και με υψηλή ευαισθησία συντηρητή.
Μόνο αυτός σε συνεργασία με τον αρχαιολόγο ή άλλον ειδικό, έχει τα μέσα να

εξετάσει το αντικείμενο, να προσδιορίσει την κατάσταση του και να εκτιμήσει τη σπουδαιότητα του ως υλικού τεκμηρίου.

5.Εκπαίδευση και μόρφωση του Συντηρητή

- 5.1 Για να ανταποκρίνονται στα παραπάνω επαγγελματικά χαρακτηριστικά και προδιαγραφές οι συντηρητές πρέπει να έχουν καλλιτεχνική, τεχνική και επιστημονική μόρφωση και εκπαίδευση που θα βασίζεται σε σφαιρική γενική παιδεία.
- 5.2 Η εκπαίδευση πρέπει να στοχεύει στην ανάπτυξη της ευαισθησίας και της επιδεξιότητας των χεριών, στην απόκτηση των θεωρητικών γνώσεων για τα υλικά και τις τεχνικές και στη δημιουργία αυστηρού υπόβαθρου επιστημονικής μεθοδολογίας· επίσης στην ανάπτυξη της ικανότητας να επιλύονται προβλήματα συντήρησης ύστερα από συστηματική προσέγγιση του αντικειμένου με βάση την ακριβή έρευνα και κριτική της ερμηνείας των αποτελεσμάτων.
- 5.3 Η θεωρητική εκπαίδευση και μόρφωση των συντηρητών πρέπει να περιλαμβάνει τα ακόλουθα θέματα:
- Ιστορία της Τέχνης και των Πολιτισμών
 - Μεθόδους έρευνας και τεκμηρίωσης
 - Γνώση τεχνολογίας και υλικών
 - Θεωρία και αρχές (ηθική) της συντήρησης
 - Ιστορία και τεχνολογία της συντήρησης
 - Χημεία, βιολογία και φυσική της διαδικασίας της φθοράς και των μεθόδων συντήρησης.
- 5.4 Εννοείται ότι η υποχρεωτική άσκηση είναι ένα -ουσιαστικό- μέρος του προγράμματος εκπαίδευσης. Η εκπαίδευση θα πρέπει να ολοκληρώνεται με μία γραπτή μελέτη ή διπλωματική εργασία και να αναγνωρίζεται ως ισότιμη ενός πανεπιστημιακού πτυχίου.
- 5.5 Σε όλα τα στάδια της εκπαίδευσης του συντηρητή πρέπει να δίνεται μεγάλη έμφαση στην πρακτική εξάσκηση, δεν πρέπει όμως να παραμερίζεται η ανάγκη να αναπτυχθεί και να οξυνθεί η ικανότητα κατανόησης των τεχνικών, επιστημονικών, ιστορικών και αισθητικών παραγόντων.

Ο απώτερος σκοπός της εκπαίδευσης αυτής είναι να δημιουργήσει επαγγελματίες με σφαιρική γνώση, ικανούς πνευματικά να "εκτελέσουν ιδιαίτερα πολύπλοκες επεμβάσεις συντήρησης και να τις τεκμηριώσουν προσεκτικά, ώστε η εργασία της συντήρησης και το ιστορικό της να συνεισφέρουν όχι μόνο στη διατήρηση, αλλά σε μια βαθύτερη κατανόηση των ιστορικών και καλλιτεχνικών γεγονότων που σχετίζονται με τα αντικείμενα που συντηρούνται.

Κοπεγχάγη,

Σεπτέμβριος 1984